

KURAMDAN ARAŞTIRMAYA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU

Editörler

Adil Calap
Cengiz Özgün

KURAMDAN ARAŞTIRMAYA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU

Editörler: Adil Calap, Cengiz Özgün

Bilimsel Eserler No. : 720
ISBN : 978-625-7566-42-1
E-ISBN : 978-625-7566-43-8
Basım Sayısı : 1. Basım, Temmuz 2021

© Copyright 2021, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Bahar Yanbolulu -bahar@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Furkan Mülayim -furkan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Lale Yalçın -laleenobel@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

Kütüphane Bilgi Kartı

Calap, Adil., Özgün, Cengiz.

KURAMDAN ARAŞTIRMAYA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU / Adil Calap, Cengiz Özgün

1. Basım. VIII + 322 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-7566-42-1

E-ISBN: 978-625-7566-43-8

1. Göç 2. Göçmen 3. Mülteci 4. Hedef Ülke 5. Transit Ülke

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar için önemli olgulardan biri de göç olmuştur. Bu olgu, toplumları sosyal, kültürel ve politik açıdan etkilediği gibi ekonomik açıdan da etkileyebilmektedir. Belirtilen kapsamda, bu kitap, göç olgusunu kuramdan araştırmaya farklı boyutlarıyla inceleyerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kitap, ilk olarak göçmenlerin yönetimde ne gibi değişikliklere neden olduğu konusunu ele almaktadır. Göç yönetimi tarihsel süreç içerisinde değişiklikler göstermektedir. İnsanlık tarihi boyunca göçün önemli bir olgu olması gibi, değişimin kendisi de toplumların hayatında görülen diğer bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İçinde yaşadığımız çağı birçok kelime veya sembollerle tarif edebilir ve tanımlayabiliriz. Bu sembollerden veya kavramlardan biri de değişimdir. Değişim kavramını belki de insanlığın başlangıcına kadar götürmemiz mümkündür. Fakat hiçbir dönemde bu olgunun, içinde bulunduğumuz dönem kadar etkin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktadan hareketle Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Özgün, göçmenlerin kamu yönetiminde değişime etkisi ve kurumsal göç yönetimini tartışmaya açmaktadır.

Günümüzde göç olgusu ile birlikte, başka bir göç olgusu da yaşanmaktadır. Bu da tersine göç olgusudur. Geçmiş yıllarda köyden kentlere veya gelişmiş ülkelere doğru olan göçler, günümüzde yön değiştirmiştir. Bugün, tersine göç olarak ifade edebileceğimiz şehirlerden veya gelişmiş ülkelere kırsal alanlara ve köylere doğru nüfus hareketliliği söz konusudur. 2000’li yıllara kadar ülkemizde göç süreci kırsaldan kentlere veya gelişmiş ülkelere doğrudur. Bu süreçte kentlerin çekim alanı hâline gelmesi, kent yaşamındaki olanaklar ve avantajların kırsal alanlara göre fazla olmasındandı. Kent yaşamının çekiciliğine neden olan etkenlerin benzerleri, yurt dışına yapılan göçlerde de etkiliydi. Bireyler, maddi kazanca sahip olup temel hizmetlere kolayca erişmek için kentlere yerleşmişlerdir. Bu dönemde, kırsal iticiliği ve kentin çekiciliği söz konusuydu. 2000’li yıllardan sonra göçlerde yeni bir eğilim ortaya çıkmıştır. Nüfus yığılmasına bağlı olarak kentlerde birtakım sorunlar görülmeye başlanmıştır. Bu durumda bireyler, kırsala ya da daha önce geldikleri yerleşim alanlarına yönelmişlerdir. Dr. Öğr. Üyesi Ümmü Bulut Keskin, tersine göç alanında yapılan çalışmalar ışığında, nedenleriyle ve sonuçlarıyla tersine göç olgusu ve tersine göç sürecini değerlendirmektedir.

Göçler sonrası birçok ülkede ekonomik olarak birçok değişim ve gelişim gerçekleşmiş ve bir göçmen ekonomisi ortaya çıkmıştır. Göç eden bireyler, gittikleri yerlerde geçmiş bilgi ve birikimlerini yeni yerleşimlerine getirmişler ve buralarda çeşitli girişimler vasıtasıyla, başta kendi üyeleri olmak üzere, o bölgenin halkına hizmet vermeye başlamışlardır. Bu göçmenlerin gerçekleştirdiği girişim faaliyetleri literatürde göçmen girişimciliği adı ile incelenmiş ve göçe bağlı sosyoekonomik etkiler bilimsel olarak değişik açılardan araştırılmıştır. Dr. Erkut Ergenç, yapılan çalışmalar sonucunda oluşturulan model ve kuramları, göç ve girişimcilik başlığı altında incelemektedir.

Ekonomik ve mali açıdan göç olgusu incelendiğinde, temel unsurların hedef ülkedeki ücretler ve refah düzeyinin çekiciliği olduğu anlaşılmaktadır. Literatürdeki çalışmalar, uluslararası göçün ülkelerdeki iş gücü piyasasını etkileyerek ücret düzeyinin değişmesine veyahut düşebilmesine, sermaye birikiminde ise artışa sebep olduğunu göstermektedir. Bu da ülkelerin refah düzeyini değişmesini sağlamaktadır. Konuyla ilgili olarak göç olgusunun mali ve ekonomik etkileri, Doç. Dr. Harun Yüksel tarafından tartışmaya açılmaktadır.

Dünyada yaşayan milyarlarca insanın yaşamdan beklentisi, hedefleri, inançları, amaçları birbirinden farklıdır. Bu sebeple her insanın hayatı değişiktir. Her insanın hayatı ve hayata bakış açısı bu kadar farklı iken göç olgusunun tek bir nedene bağlanması, göçün ülkelere yapmış olduğu katkıların tek bir sonuç ile açıklanması ve araştırmacıların göçün tek bir boyutu üzerinde araştırma yapması da mümkün görülmemektedir. Göç olgusunun oldukça karmaşık bir yapıya sahip olması, ekonomiye etkisinin geniş ve derin bir yapı içermesinden hareketle, uluslararası göç hareketlerinin ülke ekonomilerine etkileri, Öğr. Gör. Burcu Savaş Çelik tarafından ele alınmıştır.

Son yıllarda küresel ekonomik krizler, bazı ülkelerde sağlık ve sosyal hizmetler bütçelerinde ciddi kesintiler de dâhil olmak üzere kemer sıkma politikalarıyla sonuçlanmıştır. Diğer taraftan, 2018 yılından bu yana büyük zorluklara, travmaya ve can kaybına neden olan göç ve yerinden edilme olayları yaşanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerin yanı sıra ekolojik dengenin kaybolmasına bağlı artan afetler, giderek ülkelerin daha çok gündemi hâline gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı dünyada milyonlarca insan isteyerek veya zorunlu olarak göç etmektedir. Göç eden gruplar içerisinde farklı deneyim seviyelerindeki profesyonel çalışanlar, göçün hedefi olan ülkeler açısından önemle değerlendirilmesi gereken bir insan kaynağı konusudur. Sağlık iş gücü göçü, menşe ülkeler üzerindeki potansiyel etkilerine ilişkin endişeler nedeniyle, son dönemde dikkat çeken bir inceleme alanı olarak önemli akademik ve politik

araştırmaların konusu hâline gelmiştir. Bu kapsamda sağlık çalışanlarının gcnn bütünsel bir analizi, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Asiltürk’un çalışmasında ele alınmaktadır.

Gc olgusu için öncelikli ve destekleyici faaliyetler hakkında analiz ve tespitler yapılmaktadır. Gc ve lojistik kavramları birlikte düşünüldüğünde, günümüz literatüründe yeterli seviyede çalışma yer almadığı ileri sürülebilir; bu kavramların birlikte ele alındığı çalışmaların da sınırlı olduğu görülmektedir. Öğr. Gör. Dr. Gökhan Kırba tarafından, gc ve lojistik kavramları birlikte değerlendirilerek mevcut literatüre katkı sunması düşünülmektedir.

Gc olgusunun diğer boyutu, gcmen havaleleridir. Bireyler ya da aileler için önemli bir finansman kaynağı olan gcmen havalelerinin, aynı zamanda ülke ekonomilerine ve finansal gelişmişlik dzeyelerine önemli katkıları da bulunmaktadır. Ayrıca gcmen havalelerinin gelir eşiitsizliğine etkisi, havalelerin kullanım şekline ve amacına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, hane halkı bu havaleleri yatırım amacıyla kullandıkları takdirde gelir eşiitsizliği azalmaktadır; tüketim amacıyla kullandıkları takdirde ise gelir eşiitsizliği artmaktadır. Bu kapsamda Dr. Öğr. Üyesi Hilal H. Erdoğan; öncelikle uluslararası gcmen havalelerine ilişkin istatistiklere yer vermekte, daha sonra finansal gelişme hakkında detaylı bilgi ile Türkiye’nin finansal gelişim sürecini “Uluslararası Gcmen Havalelerinin Finansal Gelişme zerine Etkisi” başlıklı makalesinde okura sunmakta ve geleceğe yönelik öneriler üzerinde durmaktadır.

Yabancı uyruklu gerçek kişilerin Türkiye’de izne başvurma ve ikamet meseleleri, ayrı bir inceleme konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz Türkiye’sinde ikamet izni talep eden yabancı uyruklu gerçek kişilerin büyük bir kısmı, büyük illerde başvuruda bulunmaktadır. Yabancı uyrukluların başvurularındaki artıştan dolayı, belirli illerde ciddi bir iş yükü ortaya çıkmasından dolayı kanunlarda bazı düzenlemeler yapılmış ve ikamet izni müracaatlarının yetkili aracı kurumlar aracılığıyla yapılmasının yolu açılmıştır. Kırtasiyecilik ve kamudaki iş yükünün azaltılması kapsamında, Türkiye’de Yabancıların İkamet İzni İşlemlerinde Yetkilendirilmiş Aracı Kuruluşlar, Doç. Dr. zcan Erdoğan tarafından incelenmektedir.

Gc olgusuyla birlikte ve bu konuya paralel olarak diaspora konusunun da ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Kitapta, diaspora konusu iki başlık altında ele alınmaktadır. İlk olarak Prof. Dr. Khaladdin İbrahimli ve Doç. Dr. Murat Koç’un “Gcilerin Diasporaya Dönüşme Süreci: Azerbaycan rneği” başlıklı makalede; diaspora kavramına ilişkin dünya görüşleri, konuya yakla-

şımlar, teoriler; sınıflandırmalar, aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar; Azerbaycan göçünün tarihî özeti, ayrı ayrı dönemlerin karşılaştırılması ve göçün diasporaya dönüşmesi süreci; diasporanın sayısı ve coğrafyası; Güney ve Kuzey Azerbaycan diasporalarının ortak paydada birleşmek için gösterdikleri çaba, elde ettikleri sonuçlar, diasporanın lobicilik faaliyetleri ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin diaspora politikasının başarıları ile eksiklikleri analiz edilmektedir.

Diyaspora ile ilgili ikinci makale, Prof. Dr. Ersan Bocutoğlu ve Arzu Demirci tarafından okura sunulmaktadır: ABD'deki Ermeni ve Yahudi Diyasporalarının Ana Vatanlarıyla Ekonomik İlişkilerinin Analizi. Gerek Güney Kafkasya bölgesinde yer alan Ermenistan Cumhuriyeti gerekse Orta Doğu'da yer alan İsrail Devleti, coğrafi konumları bakımından Türkiye'nin ilgi alanına girmektedir. Bu nedenle öğrencilerin, akademisyenlerin ve araştırmacıların dikkatlerini bu iki diyasporaya çekmenin, yakın coğrafyada yer alan gelişmelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Göç olgusu yanında mültecilerin, tarihsel süreç içerisindeki statüleri ve hukuki konumlarının da incelenmesi gerekli görülmektedir. Kitapta esas olarak Mülteciler Sorunu, Dr. Mustafa Üren tarafından "Uluslararası Göç Bağlamında Filistinli Mülteciler Sorunu" başlığı altında ele alınmaktadır. Kitabın bu bölümünün amacı, sorunun temelinde yer alan ve bu hâle gelmesinde etkili olan faktörleri ortaya koymak ve sorunun bir türlü çözme kavuşturulamamasının nedenlerinin anlaşılmasını sağlamaktır.

Son olarak Afganistanlıların Pakistan ve İran'dan Türkiye'ye göçü ve uyuşturucu trafiği, Dr. Öğr. Üyesi Adil Calap tarafından incelenmektedir. Calap tarafından; Afganistan'dan İran'a, Pakistan'a, Türkiye'ye ve Avrupa'nın değişik ülkelerine göç eden Afganlı mültecilerin sosyolojik yapısı, ulaştıkları ülkelerde sergiledikleri uyum sorunları, kültürel farklılıkların yol açtığı yabancılaşma ve suç gibi eylemleri sorgulanmış ve ulaşılan sonuçlar okuyucuya sunulmuştur.

Gerek transit ülke gerekse hedef ülke konumundaki Türkiye'de kazandıkları bilgi birikimiyle bu kitabın hazırlanmasını sağlayan yazarlara, literatüre katkı sağlanması amacıyla bu eseri okuyucuyla buluşturan yayınevi çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz. Kitabın ders kitabı olarak öğrencilerimize ve göç alanında araştırma ve çalışma yapan her kesimdeki akademisyen ve araştırmacılara faydalı olmasını diliyoruz.

Editörler

Mayıs, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
GÖÇMENLERİN KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİME ETKİSİ VE KURUMSAL GÖÇ YÖNETİMİ	1
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Özgün	
TERSİNE GÖÇ OLGUSU ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME.....	17
Dr. Öğr. Üyesi Ümmü Bulut Keskin	
GÖÇ VE GİRİŞİMCİLİK	31
Dr. Erkut Ergenç	
GÖÇ OLGUSUNUN MALİ VE EKONOMİK ETKİLERİ	53
Doç. Dr. Harun Yüksel	
ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİNİN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ	71
Öğr. Gör. Burcu Savaş Çelik	
SAĞLIK ÇALIŞANLARININ GÖÇÜ: TÜRKİYE MÜLTECİ SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÖRNEĞİ	101
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Asiltürk	
GÖÇ VE LOJİSTİK	135
Öğr. Gör. Dr. Gökhan Kırbaç	
ULUSLARARASI GÖÇMEN HAVALELERİNİN FİNANSAL GELİŞME ÜZERİNE ETKİSİ.....	159
Dr. Hilal H. Erdoğan	
TÜRKİYE'DE YABANCILARIN İKAMET İZİN İŞLEMLERİNDE YETKİLENDİRİLMİŞ ARACI KURULUŞLAR	177
Doç. Dr. Özcan Erdoğan	

GÖÇLERİN DIASPORAYA DÖNÜŞME SÜRECİ: AZERBAYCAN ÖRNEĞİ.....	189
Khaladdin İbrahimli Murat Koç	
ABD'DEKİ ERMENİ VE YAHUDİ DİYASPORALARININ ANA VATANLARIYLA EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ.....	221
Prof. Dr. Ersan Bocutoğlu Arzu Demirci	
ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER SORUNU	249
Dr. Mustafa Üren	
AFGANİSTANLILARIN PAKİSTAN VE İRAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ VE UYUŞTURUCU TRAFİĞİ	289
Dr. Öğr. Üyesi Adil Calap	
YAZARLAR.....	319